

La família Bacardí

Una saga familiar amb grans propietats a Sant Andreu del Palomar, a tocar d'Horta

Carme Martín

Bruno Vidal Torres,

gendre de Baltasar de Bacardí Clavell

La història de la casa Bacardí, de Sant Andreu de Palomar prop del poble d'Horta, comença el 12 de desembre de 1789 quan Bruno Vidal Torres, casat amb Francisca de Bacardí Tomba, filla de Baltasar de Bacardí Clavell, compra la masia de can Sitjà del Coll, a Josefa Oliva de Ferreres, viuda de Pere Ferreres i Sitjà, de professió ferrer, i al fill d'ambdós, Francisco Ferreres Oliva, també ferrer, després que els antics propietaris resolguessin alguns problemes testamentaris i de creditors que tenien pendents.

La descripció que es fa de la finca en l'escriptura d'adquisició és la d'una casa de tres portalades, amb un pati enllosat. El total de terres de la finca era de quatre mujades i mitja, una propietat força minsca. Entre els documents consultats de la finca en qüestió, apareix el pagament que Bruno Vidal fa al paleta Soera de data de 30 de desembre de 1790, per a la construcció d'un conducte d'aigua des de la casa de Joan Francesc Grasses (can Grasses, avui conegut com ca l'Andalet).

**Baltasar de Bacardí Clavell i
Baltasar de Bacardí Tomba**

Quan Baltasar de Bacardí Clavell, sogre de Bruno Vidal, va morir el 1798. En el seu testament fa constar que el seu gendre li deu una quantitat de diners determinada i que els béns comprats fins a la data de la mort estan hipotecats a nom del propi sogre. En l'inventari de Baltasar de Bacardí Tomba (1752-1822), fill de l'anterior, ja

Ramon Bacardí i Cuyàs (1792-1865)

Ramon de Bacardí i Cuyàs va ser el primer president de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona

hi consta el pagament dels crèdits atorgats pels Bacardí a Bruno Vidal. Un cop satisfets, els seus béns van passar a mans de la família Bacardí. Suposem que en vida Baltasar de Bacardí Clavell es va fer ja alguna millora en relació a la casa.

Durant la Guerra del Francès (1808-1814), es sabut que Baltasar de Bacardí Tomba, juntament amb Cayetano de Pujol i March, manejà la Seca ⁽¹⁾ i va impulsar la pesseta barcelonina. Com tants d'altres, va ser acusat d'afrancesat ⁽²⁾ però no va patir la mateixa sort que José Cayetano de Pujol i March que fou expulsat del país per la monarquia absolutista ⁽³⁾.

Ramon de Bacardí i Cuyàs

Ramon de Bacardí i Cuyàs (1792-1865), fill de Ramon de Bacardí Tomba, va néixer l'any 1792 i va morir en 1865. Va ser el primer president de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona entre els anys 1844 i 1845. Malgrat que l'entitat es fundà en 1841, no es va obrir al públic fins 1844 degut als problemes polítics i socials que es van viure en aquella època.

Personatge de l'alta burgesia catalana, els seus avantpassats varen accedir a títols nobiliaris ja el 1790. Capitalistes propietaris de nombrosos edificis i terres a Barcelona i voltants, entre els que cal esmentar els de la muntanya del Carmel (aleshores part del municipi de Sant Andreu de Palomar, prop del poble d'Horta) on estava situada la casa Bacardí, lloc d'estiueig de la família aleshores.

Barcelona era una ciutat més aviat petita reclosa entre muralles, on degut a la

Josepa Janer i Gònima

sobrepoblació sovint s'hi declaraven epidèmies, la majoria de vegades degut a la insalubritat de l'aigua que bevien els seus habitants que provenia dels pous de les seves cases, contaminada per la proximitat dels pous negres i també per l'aigua que rebien del Rec Comtal, cada cop més bruta i corrompuda a causa de la multitud d'usos diversos a la qual se la destinava.

Per això els nobles i burgesos enriquits de la ciutat buscaven indrets més saludables i que no estiguessin allunyats del centre neuràlgic dels seus negocis. El poble d'Horta i rodalies era ell lloc ideal per a construir i/o modificar antigues masies i convertir-les en cases d'estiueig on l'aigua fluïa abundant, neta i bona de les seves nombroses fonts i pous.

El poble d'Horta estava situat (depenent de l'estat del temps i dels camins de terra que hi conduïen) a unes dues hores en cotxe de cavalls o carro des del centre

de Barcelona i era un lloc immillorable per curar-se i oxigenar-se.

Segons explica José Antonio Linati Bosch, un dels membres de la família, en el seu llibre *Memorias sin remedio: «Mis padres y mis abuelos habían pasado sus veranos más o menos en los mismos sitios en donde yo mismo lo he hecho después. No obstante recuerdo que mi padre contaba cuando de niño pasaba los veranos en Horta, en la finca de los Bacardí y para ir a ella se trasladaban en coche de caballos des de la Rambla. Horta era entonces, como lo fué Sarrià y desde luego Vallvidrera, un espacio abierto y la finca de los Bacardí creo que tenía una casa amplia y destartada con lo que resultaría ahora una enorme extensión de terreno, más huerto que viña y que jardín...»*

La casa Bacardí d'Horta era en principi un dels molts masos dels voltants, ni massa gran ni massa petit, de planta bai-

xa i pis. Fou engrandit i convertit en torre d'estiueig per Ramon de Bacardí i Cuyàs a principis del segle XIX.

Les obres les va dur a terme José Nolla, mestre d'obres de la Real Acadèmia de San Fernando, per ordre del mateix Ramon de Bacardí l'any 1829. Aquell mateix any comença la construcció de la canalització des de la mina de Joaquin Grasses fins a can Bacardí i ja el 1847 es va haver de rehabilitar. La mina naixia en el terme municipal de Sant Genís dels Agudells, de la qual s'abastia la torre i les terres de can Bacardí i també la finca de can Bransí.

Tota la finca, que ocupava les terres que anaven des del Carmel fins a prop de la riera d'Horta, a l'estil de les finques d'estiueig del segle XVIII, amb grans jardins, una bassa que feien servir per regar i horta i arbres fruiters per a ús familiar.

L'esposa de Ramon de Bacardí i Cuyàs, Josefa de Janer i de Gònima (+1864) també era de família noble. Era germana d'Erasme de Janer i de Gònima, un dels burgesos més importants del seu temps, segon pre-

Els nobles i burgesos enriquits buscaven indrets més saludables i que no estiguessin allunyats dels seus negocis

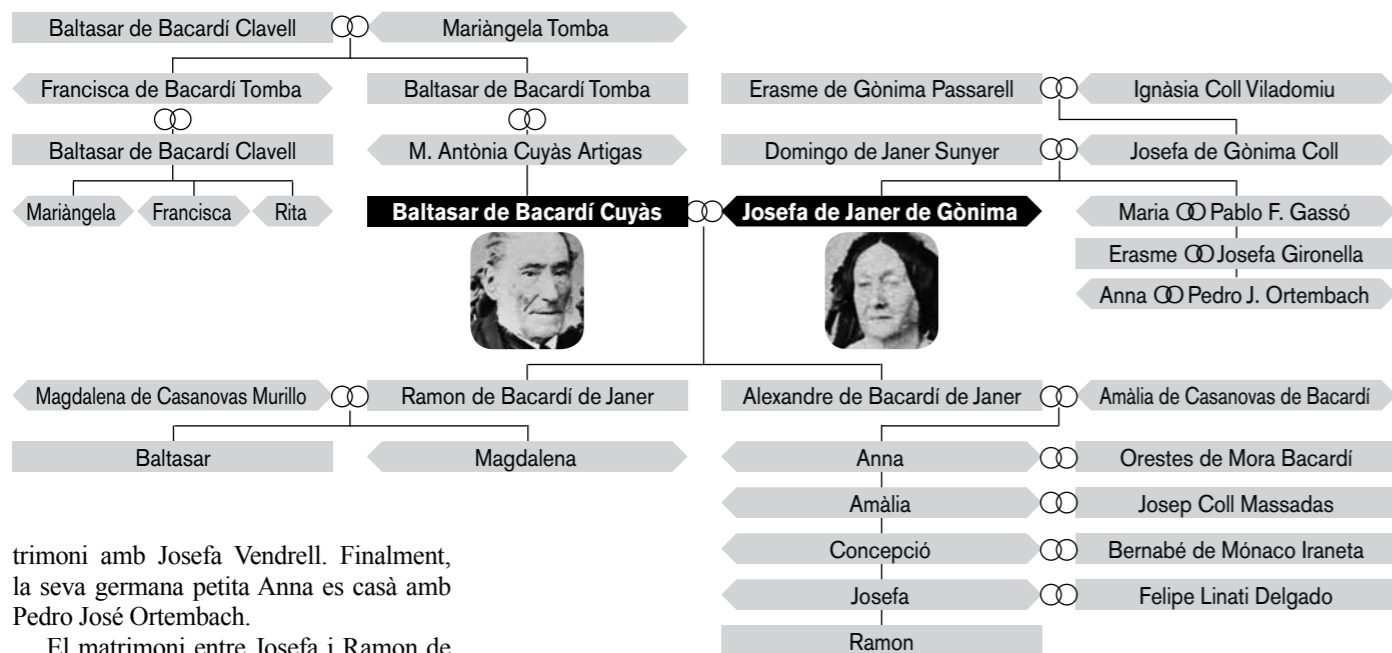
sident de la mencionada Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona (1845-1860). El matrimoni va tenir dos fills: Baltasar i Alexandre.

El pare de Josefa i Erasme fou Domingo de Janer i Sunyer (1752-1807) a qui se li va concedir el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona el 19 de octubre de 1795. Casat amb Josefa de Gònima i Coll, que va morir el 22 de febrer de 1802. D'aquesta matrimoni van néixer Josefa, Erasme, Ana i Maria. Aquesta última es va casar primer amb un Ravella, que va morir en menys d'un any, i en quedar-se viuda es tornà a casar amb Pablo Félix Gassó Arolas.

A més, Josefa de Janer i de Gònima era neta del fabricant d'indianes considerat el creador de la burgesia industrial Erasmo de Gònima i Passarell (1746-1821), que a part de ser un bon calibrador de productes químics i d'haver tingut al seu càrrec més de 1800 treballadors en les seves fàbriques quan a Barcelona hi havia poc més de 120.000 habitants, li van concedir el títol de Ciutadà Honrat el 10 de juny de 1791 i va morir en esclatar-li una caldera de vapor el 26 d'abril de 1821. Aquest industrial es va casar amb Ignàcia Coll i Viladomí i només tingueren una filla, Josefa.

El germà de Josefa de Janer i de Gònima, Erasmo de Janer, es va casar amb Josefa de Gironella i Ayguals, i anys més tard, en quedar-se vidu, va contraure ma-

ARBRE GENEALÒGIC DE LA FAMÍLIA BACARDÍ

trimoni amb Josefa Vendrell. Finalment, la seva germana petita Anna es casà amb Pedro José Ortembach.

El matrimoni entre Josefa i Ramon de Bacardí va durar quinze anys. De fet, des del 10 de març de 1834 ja hi havia aponderats treballant a fi d'intentar arribar a un conveni d'acord de separació i pel que sembla els cinc últims foren força complicats. Diverses vegades es va presentar el conveni de divorci perpetu, que era una fórmula rarament utilitzada aleshores i que no significava el mateix que ara on tots els vincles matrimonials es trenquen. Atès que no es podien tornar a casar, venia a ser com una separació de les que es feien en temps del franquisme,

En el conveni matrimonial signat el 14 d'agost de 1839 pel bisbe de Barcelona, diu explícitament que es tracta d'un «divorci perpetu» essent autoritzat pel mateix bisbe, privilegi que sens dubte obtenien les classes altes davant els organismes religiosos i que no estaven a l'abast de la gent del poble, com era en temps de la dictadura aconseguir la nul·litat matrimonial davant el Sant Ofici.

Fa un temps un membre de la família, Julio-Carlos García Castrillon, que s'ha dedicat durant anys a recopilar la història familiar de les diferents branques mitjançant escriptures i testaments, va atansar-se fins al bisbat a la fi de trobar més informació al respecte i va preguntar el motiu pel qual s'havia autoritzat el terme «divorci perpetu» però en el llibre que ho recollia no existia cap informació més. Aquest fet no té pas res estrany. Si alguna vegada hem de buscar dates de naixements i/o de matrimonis d'abans de 1830, més o menys, a vegades apareix la paraula *secret*, la qual cosa significa que s'ha de buscar en un altre lloc més inaccessible.

Ramon de Bacardí i Cuyàs no acceptava de cap de les maneres la separació o divorci perpetu. Finalment, quan el va acceptar, les condicions varen ser molt dures

tant per a ella com per als fills que van quedar separats de la mare. Se li va impedir viure a cap ciutat de Catalunya, tampoc podia anar a viure a Madrid ni a les illes Balears. Finalment va fixar la seva residència a París. Quan estava prop de la mort però, Ramon de Bacardí li donà permís per tornar a Barcelona. Se la va enterrar en el cementiri nou de Poble Nou però finalment van ser traslladats tots a la Cripta de Llavaneres.

Baltasar de Bacardí i Janer

Baltasar de Bacardí i de Janer, va ser el primogènit i qui va heretar la major part de la fortuna de la família Bacardí. Va néixer a Barcelona el 22 de maig de 1814 i morí també a Barcelona el 28 de gener de 1888 a l'edat de 73 anys. Casat amb Magdalena de Casanovas i Murillo, van tenir dos fills Baltasar i Magdalena. Va ser Diputat en Corts i soci fundador de la Caja de Pensiones para la Vejez i de Ahorros, subdirector del Banco de España a Barcelona i primer president de la Cámara de la Propiedad de Barcelona.

Alexandre de Bacardí i Janer

Alexandre de Bacardí i de Janer nascut l'el 16 de setembre de 1815 fou jurista i va escriure diferents llibres sobre legislació civil i militar. Es va casar amb Amàlia de Casanovas i de Bacardí (1820-1865) de la qual n'era cosí germà. Amàlia era filla de Maties de Casanovas y de Pujol, propietari del mas Casanovas situat al Guinardó i del mas Pujol (actualment can Fargues). Estudià Dret a la Universitat de Cervera, va publicar diverses obres de dret marítim i militar, entre les quals cal destacar el primer tractat de dret mercantil, escrit en lle-

gua castellana, sota el títol de *Tratado de derecho mercantil en España*, de 1840.

També va participar en la redacció d'un manual sobre el tradicional dret civil català. Va donar suport a la restauració borbònica i formà part dels grups polítics alfonsins. El 1890 fou escollit regidor de l'Ajuntament de Barcelona pel Partit Conservador. (*Enciclopèdia Catalana*)

Una part de la seva literatura i pensament es desenvolupà durant el període de la seva joventut. Cap a la trentena, passà a fer d'administrador dels béns dels prínceps de Belmonte Pignatelli. També es va especialitzar en assegurances marítimes.

Quan morí el seu pare, va rebre una part important de l'herència de la casa Bacardí i va apostar fort per comprar terres i urbanitzar-les, que era l'activitat amb més futur aleshores. Va comprar la finca del mas Grau el 1890 a Heribert Calafell i Samada, per 100.000 pessetes, situada al Carmel, de 200.000 metres quadrats. També va comprar l'heretat de la Torre Miralles, prop de la carretera d'Horta que es va obrir en part en 1867.

La casa Bacardí, que heretà del seu pare, estava a prop d'aquesta carretera, una masia engrandida i transformada pel seu progenitor en torre d'estiueig familiar, on ara es troba el Col·legi de la Immaculada Concepció, conegut com *de les monges franceses*.

A prop de la finca familiar formant part aleshores ja del barri d'Horta, Alexandre de Bacardí, va comprar l'antiga heretat de Torre Miralles a Manuel Martínez i Andreu el 1867, ampliant la finca que havia adquirit el seu besavi i va fer construir el petit nucli de cases format per la plaça Bacardí (dedicada a la nissa-

Baltasar de Bacardí de Janer

Alexandre de Bacardí de Janer

Alexandre de Bacardí i Janer amb les filles Anita, Amàlia, Concha i Josefa

ga familiar), i els carrers del voltant, Sant Alexandre, Santa Amàlia i Sant Baltasar (actual carrer Duero), dedicats indirectament a tots ells, malgrat que per dissimular el fet havien afegit el tractament de sants als noms de pila. La urbanització es bastí entre 1888 a 1904.

Amb motiu de la nova urbanització i l'obertura de la nova carretera d'Horta l'estiu de 1867 (recordarem que per arri-

bar a l'antic poble d'Horta, s'havia de fer un bon tram de la llera de la riera d'Horta, amb tots els problemes que comportava el fet quan plovia), Alexandre de Bacardí va destruir el repartidor d'aigua, la canonada i l'aljub⁽⁴⁾ de la mina de can Solà, que posseïa conjuntament amb Josefa Solà i Fatjó, circumstància que produí un conflicte important que va dur als jutjats a les dues famílies, la d'en Solà de Santa

Eulàlia de Vilapicina i la de Bacardí.

Posteriorment Alexandre de Bacardí va haver de reconstruir el que havia malmès en un indret proper, però Josefa no va cobrar mai els 500 duros que demanava com a pagament del perjudici, a més durant el procés el Governador de la Província va expropiar l'aljub.

Alexandre de Bacardí junt amb d'altres terratinents com Francesc Mascaró Gauran, Josep Comes i Argemí i Pere Fargas i Sagristà, projectaren l'arribada del tramvia elèctric a Horta, atès que beneficiaria els interessos urbanístics de tots ells a l'entorn de la recent creada barriada del Guinardó, Font d'en Fargues i Horta. La concessió per part de la Diputació és de 4 de novembre de 1896. La línia es va posar en servei en 1901.

L'afany especulatiu i urbanitzador ja va començar a finals del segle XIX, per posar un exemple, can Grau va sofrir un fort procés de segregacions que més o menys es va iniciar el 1901. En només un any

La finca de can Grau va sofrir un fort procés de segregacions que més o menys es va iniciar el 1901

Alexandre de Bacardí procedí a la venda i parcel·lació d'una part important de la finca, ni més ni menys que 35 segregacions amb un total de 16.593,24 metres quadrats, una xifra prou important.

Sobre Alexandre de Bacardí, contarem una anècdota que humanitza el personatge descrit després de tantes dades familiars. Una persona de la família explica que el seu pare li havia comentat un munt de vegades una història divertida de les seves vacances a la torre Bacardí a Horta: «Mi padre me contaba de sus veraneos en Horta como iban a cazar a las montañas vecinas y también como en una ocasión y en compañía de sus primos decidieron cavar un profundo foso en el camino que dentro de la finca conducía a la casa y disimularlo después con cañas, papeles y tierra, con la esperanza hipotética de cazar tigres, de acuerdo, sin duda era un método aprendido en alguna novela de aventuras. Aunque Horta era en aquella época un espacio abierto y más silvestre que hoy, los tigres no debían abundar y así el que resultó cazado en el pozo fué el propio abuelo de mi padre, don Alejandro de Bacardí, quien al parecer acostumbraba al caer la tarde a dar un paseo que en esta ocasión acabó con su sorprendente captura».

Va tenir cinc fills, quatre noies i un noi en Ramon, que va morir de petit. Es va quedar vidu jove i no es va tornar a casar.

Plànol de 1930 amb la situació de la finca Bacardí. A la dreta una imatge de la mateix època de la propietat

Una part de la finca que incloïa la casa-torre va ser venuda el 1950 a les religioses de la Immaculada Concepció

Les filles d'Alexandre de Bacardí

■ **Anna.** Va néixer el 1845. Va fer capitulacions matrimonials amb Orestes de Mora i Bacardí, cosí germà seu, el 7 de juny de 1865, quan ella només tenia 20 anys.

■ **Amalia.** Va néixer el 1851, va fer capitulacions matrimonials el 23 de setembre de 1872, amb José Coll Massadas, quan ella tenia 21 anys.

■ **Concepció.** Va néixer el 1852, es va casar el 18 de març de 1862, quan tenia 24 anys. El marit era Bernabé de Mónaco Irañeta, Va morir a Barcelona el 19 de desembre de 1936.

■ **Josefa.** Era petita i no coneixem dades del seu naixement ni del seu casament. El seu marit fou Felipe Linati Delgado, fill de Catorne Linati de Bacardí i de Teresa Delgado.

■ **Ramon.** Va morir de molt petit, no n'existeixen dades.

En 1893 Alexandre Bacardí fa testament i deixa el mas Grau a la seva filla Concepció de Bacardí i de Casanovas «...

y también prelego la casa de campo denominada «La Grau» sita en el término de Sant Joan de Horta, que adquirí a D. Heriberto Calafell, con sus tres minas de agua, aljibes i tierras que forman la masoveria y lindan con el este con el camino que conduce a Horta; por el oeste con tierras procedentes de la adquisición que hice a Don Heribert Calafell, i que no comprendo en este prelegado, al norte con el camino llamado de Nuestra Señora del Coll, i al sur con el torrente «dels avellaners» y parte con Don Juan y don Francisco Comelles pero con obligación de acolicionar esta finca». [Carlota Giménez, del seu estudi sobre la masia de can Grau, publicat en el número 6 de la revista d'història EL POU].

La casa familiar dels Bacardí a prop d'Horta la va llegir a la seva filla Anna de Bacardí i de Casanovas. Alexandre de Bacardí va morir el 1905, a l'edat de 90 anys, en la seva altra casa d'estiu, a Premià

de Dalt. Aquesta última, passà a la seva filla Anna, que la va vendre rebent aleshores el nom de Finca Vistalegre, nom amb el que apareix en el parcel·lari Martorell dels anys trenta del segle passat, segons mapa que s'adjunta a dalt.

Una part de la finca que incloïa la casa torre, va ser venuda el 1950 a les religioses de la Immaculada Concepció (conegudes com les monges franceses). Posteriorment la resta de la finca va ser parcel·lada i venuda a diferents propietaris.

NOTES

1) Seca o ceca, la fàbrica de la moneda, coneguda com la Seca, fou la instal·lació industrial on s'encunyaren les monedes barcelonines i catalanes des del segle XIV.

2) «Una minoria d'espanyols han estat qualificats d'afrancesats per col·laborar amb la monarquia bonapartista de Josep I. En aquest sentit, cal tenir en compte que més de cent mil persones van col·laborar amb el poder francès i prop de dos milions d'espanyols van donar jurament a Josep I Bonaparte. L'afrancesament suposava, tot i la forta crítica que ha rebut per una part de la historiografia, una opció política reformista més, enfrontada a l'immobilisme de l'absolutisme i alternativa a la ruptura que proposaven els liberals.» (revista Sapiens – Els afrancesats)

3) L'hereu de can Fargues, Josep Pujol i March, va ser nomenat regidor de l'Ajuntament de Barcelona per l'exèrcit francès d'ocupació, el 1809. Restaurada la monarquia absoluta, va anar a parar a la presó i després desterrat fora d'Espanya.

4) Dipòsit tallat a la penya o fet d'obra i cobert de volta per a arregar l'aigua de la pluja.

FONTS INFORMATIVES

- *Els transports a Horta*, Desideri Diez.
- *El que és i ha estat Horta*, Desideri Diez
- <http://www.monacodebacardi.com/> Dades familiar de Julio Carlos García Castrillón
- *Història dels carrers de Sant Andreu de Palomar*, Jordi Petit i Jordi Sánchez
- Web de fotos antigues de la Col·lecció privada de Luis Bonancia, sobre la família Bacardí: https://tarragonavintage.wordpress.com/2019/07/22/6-alejandrod-bacardi-y-janer-con-sus-hijas-anita-amalia-concha-y-josefa-de-bacardi-y-casanovas/?fbclid=IwAR1I_wnUkzLEdw3YMJtJIMbXjwRN1uhzjBrijMFb20QuDRSknoVjAZwrX64
- *Memorias sin remedio* - José Antonio Linati Bosch, 1984
- *El Carmel ignorat*, Lluís Ma Bou Roura i Eva Gimeno Casas

Can Bacardí a la inauguració de l'escola, a l'octubre de 1951